

KATA-KATA MANGA BAYOP

Stories About
Animals

X-.2963

MANILA LIBRARY

Sana Pangutaran

KATA-KATA MANGA HAYŌP

(Stories About Animals)

compiled and illustrated
by

Madarsad Butuhasan

SUMMER INSTITUTE OF LINGUISTICS - PHILIPPINES, INC.

TRANSLATORS

1977

PUBLISHERS

Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

This book was published by funds awarded by the
RAMON MAGSAYSAY FOUNDATION to the Summer Institute
of Linguistics for International Understanding.

Additional copies of this publications may be
obtained from: FillLit   FillLit
                    Box 2270   Nasuli, Malaybalay
                    Manila 2801   Bukidnon   8201

877-2.30
Printed in the Philippines

FOREWORD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

These stories were translated, compiled, and illustrated by Mr. Madarsad Butuhasan while participating in a Writer's Workshop sponsored by the Summer Institute of Linguistics at Nasuli, Bukidnon, RP, July-August, 1977. Miss Neri Zamora translated the Filipino of each story.

The purpose of this book is to provide additional reading materials of readers of Pangutaran, in both the Sama Pangutaran language and the National language.

The letters of the Pangutaran alphabet follow the National language equivalents except that Pangutaran contains seven vowels: a, e, i, ', o, ō, and u. The e is pronounced as the e in the English word egg. ' is pronounced as the e in the Ilocano word atep. The ' is only symbolized between consonants but also precedes two consonants at the beginning of a word. The ō is pronounced similarly to the German 'umlaut' and for some speakers of Pangutaran is pronounced like the letter o.

ŌN MANGA KATA-KATA MADIMAY BUK TU

	Lambahan na
Kuting Maka B'ddek	1
Baliyu Maka Llaw	6
Belle' Maka Kabog	12
Delat-delat Maka Samperot	16
Etek Magiklugan Bulawan	21
Kalbaw maka Delat-delat	28
Duplak Maka Mamang	35
Bibang Maka Biyoo	41

KATA KATA KUTING ANGAY MAGBANTA MAKA B'DDEK

Niya' dako' massa bay kuting maka b'ddek magbagay tōōd. Mag anu niya' sali' bay pakuwi-kuwihan da madako' kaumen.

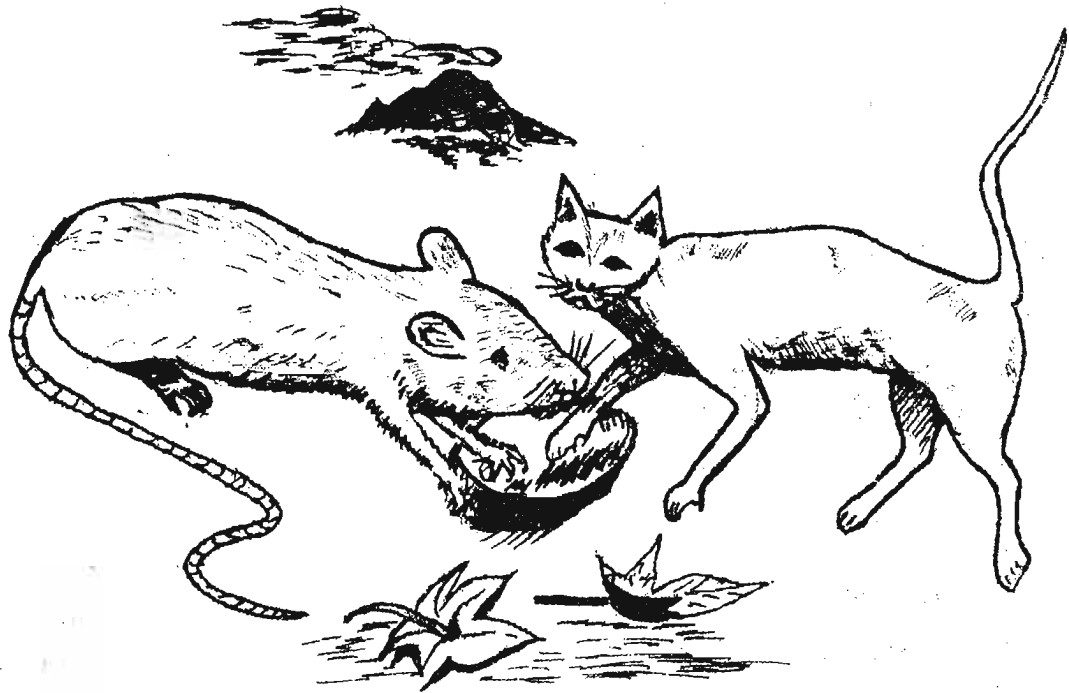
Jadi talanggal pikil kuting manggil b'ddek sabab sali' kukulang lami na bang sigam sa' magkuwi-kuwi. Jadi pagpun ja' isun da sikamemon subay piyanggil du b'ddek. Pag anu pagsikōt ja' magkuwi-kuwi, piyabohan na uk kuting b'ddek sulat malaingkan soho' li' sigam pai'an niya' pakuwi-kuwihan. Ya pakuwi-kuwihan da maglunsay.

Na jadi hi' na du sab pahi' b'ddek. Pagt'kka pahi' uk b'ddek, "Ay mamanggilan nu kami?"

Sambung kuting "Anu" uk na "maglunsay kitabi!"

Uk b'ddek "Ayad ba iyu." Kiyōgan na du sab b'ddek.

Pag maglunsay sigam na maglibut na. Pag maglibut ja' na ngalang na kuting. Oh na ayad kalangan kuting luuy.

Jadi pasalle' na sab b'ddek ngalang. Jadi iya kalangan
b'ddek,

"Ting ting baluting

Pa kundu'-kundu' kuting"

"Adihay" uk kuting "pakayya' nu aku!" Mugti tiyugpaan
uk kuting b'ddek sibbat. Na mag'apas na sigam.

Na ena hi' na poonan da magbanta poonan bay maglunsay.

ANG KUWENTO KUNG BAKIT KAAWAY NG
PUSA ANG DAGA

Noon daw unang panahon, ang pusa at ang daga ay matalik na magkaibigan. Iisang nayon ang kanilang tinitirhan. Lagi silang naglalaro.

Minsan, napag-isip-isip ng pusa na mauubusan na sila ng libangan kung di nila iibahin ang paraan ng kanilang paglalaro. Kaya't pinadalhan niya ang daga ng isang liham-paanyaya. Kaagad namang nagpaunlak ang daga.

Pagsapit niya sa bahay ng pusa, tinanong niya siya, "Pusa bakit mo ako inanyayahan? Ano'ng mayroon dito?"

"Wala naman, naisip ko lang na magsayaw tayo para maiba naman sa dati ang ating pinaglilibangan" paliwanag ng pusa. "Ang ating lalaruin ay ang sayaw na tinatawag na lunsay." dagdag pa niya.

"Aba, mainam nga iyon" wika ng daga. At siya'y masayang-masaya.

Nang sinasayaw na nila ang lunsay, pumaikot ang pusa sa daga. Umaawit siya habang pumapaikot sa daga. Talagang maganda ang awit ng pusa.

Ang daga naman ngayon ang umawit. At ganito ang kaniyang awit. "Ting, ting, baluting pa kundu' kundu' kuting".

"A, niloloko niya aku!" bulong ng pusa sa sarili. Sinunggaban niya ang daga upang ito ay hulihin. Naghabulan sila.

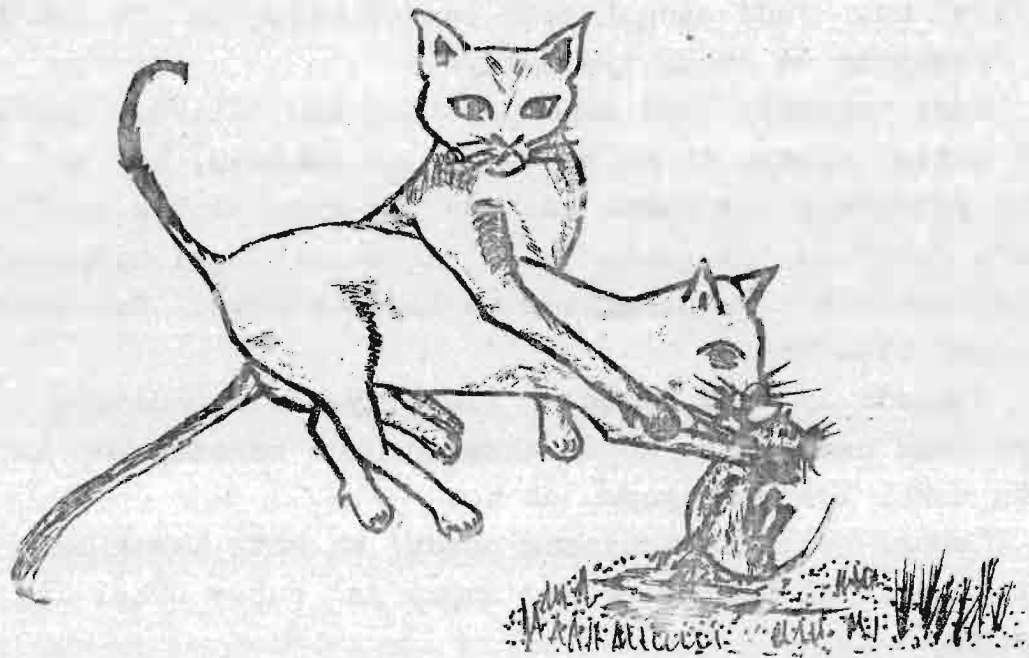
At ang katutubong sayaw na lunsay ang naging simula ng di pagkakasundo ng pusa at ng daga.

BALIYU MAKA LLAW

Niya' bay dako' llaw iyan baliyu maka llaw bay sigam magsasa. Iya pagsasahan da bang ma llaw iya basag man baliyu. Bo' ba' baliyu sab iya ba' na iya basag man llaw.

Pag hangat maka hangat na sigam magjawab niya' aa dako' bay t'nda' uk llaw maka baliyu m'ngngan ma d'ddök, maka badju' na jakit. Jadi iya llaw maka baliyu, iya hi' iya pagtukasan da. H'ling llaw, "Say say" uk na "kita bay kak'lloan jakit aa iyan malingkan iya basag." Thi' iya manda na magtukas-tukasan basag da bang say sigam bagas.

Jadi pag anu baliyu dauhu' mandaan basag na. Uy na basag tōöd tiyup na kuwan aa ma pagtukasan da. Agōn-agōn h'bba na iya katatanda' basag tiyup na sampay manga jakit na agōn-agōn gese' maka pakamos na tōöd pabaran na minggod na manga ma baran na. Minsan salayhi' na basag na sa' du

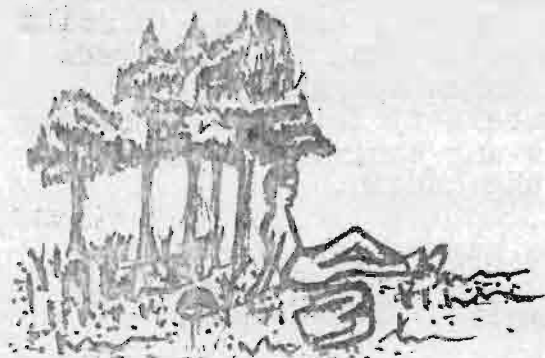
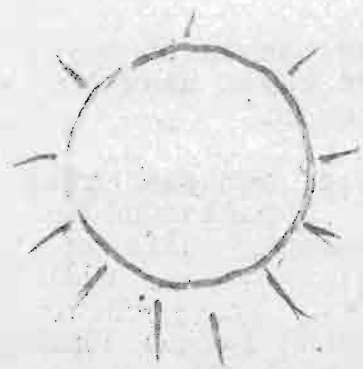

bay k'llo' jakit aa hi' man baran na. Minsan li' salaingga basag na atas aa hi' ja' midpid uk haggut. Nsa' du bay tak'llo' na. Jadi sangat maka sangat niyup ha' du tak'llo' na. Padohong na dusab iya baliyu.

Jadi pagsalle llaw mandaan basag man baliyu. Mugti tai' baliyu sihoan uk na pa ta bo' na tumanam, bo' sa' niya' pasambang man pasu' na. Na pag anu palubak na llaw pasu', pasu' sa' na ganta' sali' na api. Mugti hiyubuan uk aa hi' jakit bo' na pasindung ma lindong kayu. Sa' tatatus na pasu' llaw hi'.

Na jadi iya bay kadōg llaw, iya baliyu diyaōg sabab llaw nsa' basag suga' akkalan nsa' mabasag man na ngatu akkal iya pilangngan uk na.

Istori tu sali' tahinang pandu' ma kita basag sa' kaatu man akkal mag magay mag magay ja' subay akkal iya palangngan ta.

ANG HANGIN AT ANG ARAW

Isang araw, nagkaroon ng pagtatalo ang hangin at ang araw. Sinabi ng hangin na mas malakas siya kaysa araw at sinabi naman ng araw na siya ang pinakamalakas.

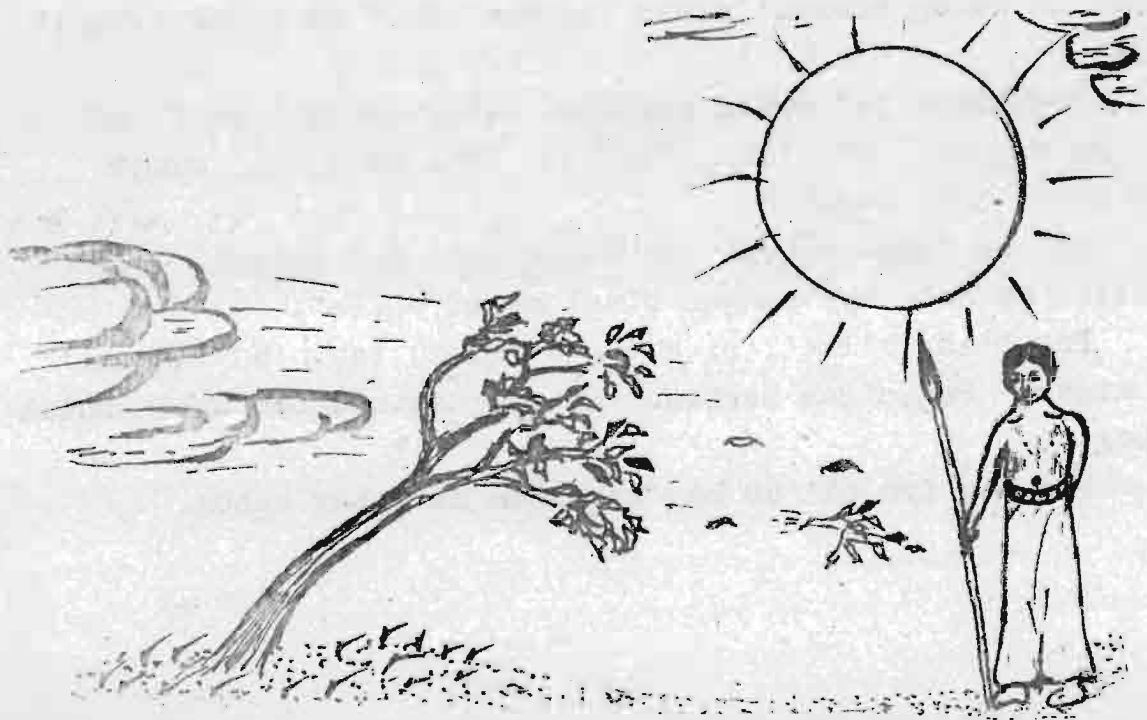
Makaraan ang ilang sandali ng pagtatalo, namataan nila ang isang lalaking naglalakad sa talampas. Napagkasunduan nilang ang sinuman sa kanilang dalawa na makapag-aalis ng pangginaw ng taong iyon ay siyang malakas.

Ang hangin muna ang nagpakita ng kaniyang lakas. Umihip siya nang napakalakas hanggang sa halos mabuwal ang lalaki at halos mapunit ang kaniyang pangginaw nguni't bagkus niya itong ibinalabal nang mahigpit sa kaniyang katawan. Hindi nakuhang maalis ng hangin ang pangginaw nang lalaking yaon. At umihip na muli ang malakas na hangin hanggang sa mangaligkig sa ginaw ang lalaki subali't, lalo lamang niyang binalot nang mahigpit ng pangginaw ang kaniyang buong katawan. Di naglao't tumigil na ang hangin.

Ang araw naman ang sumubok na magpamalas ng kaniyang lakas. Tiniyak muna niyang malayo ang alapaap na maaring makasangga at maging sagabal sa kaniya. Pagkatapos,

sumikat na ang araw. Sapagka't masyadong mainit, hinubad ng lalaki ang kaniyang pangginaw at siya'y humayo upang humanap ng lugar na makakanlungan. Nahiga siya sa lilim ng isang puno.

Ang kuwentong ito ay nagtuturo sa inyo na hindi lamang lakas ang maaring maging batayan upang magtagumpay.

KATA KATA BELLE' KA KABOG ANGAY MAGBANTA

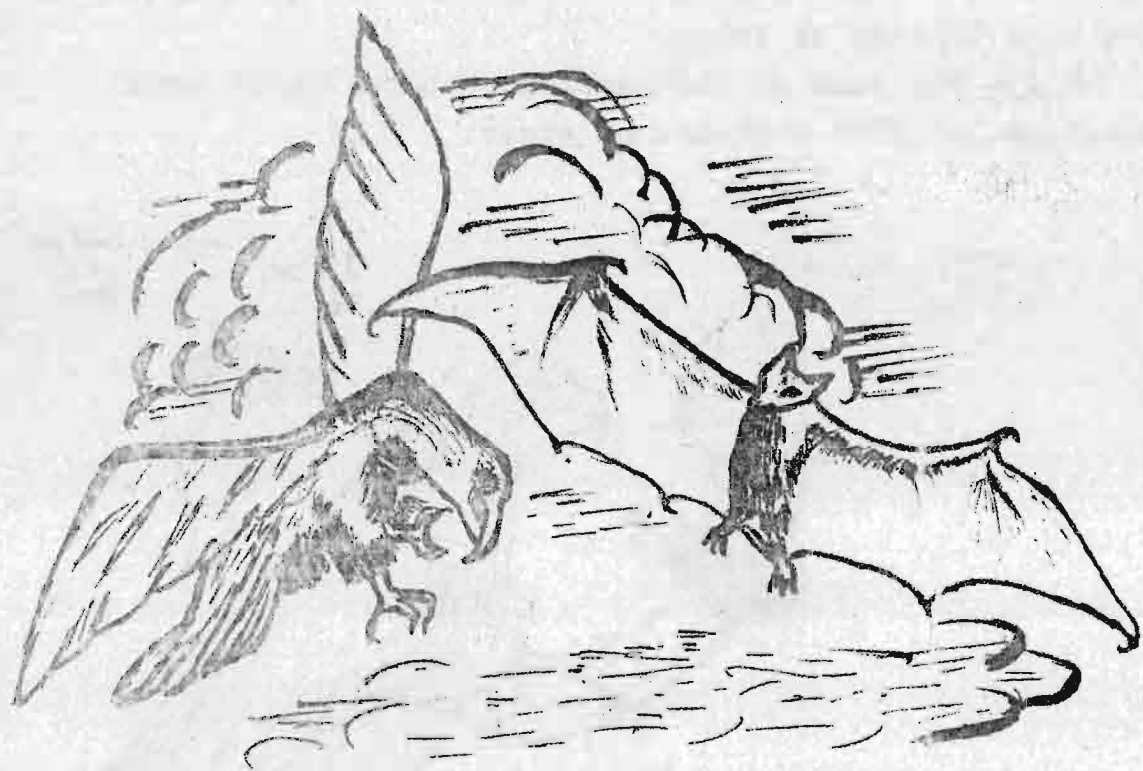
Niya' dako' massa belle' bay magimpun mang manuk-manuk bay biyo uk na magpiknik. Jadi paghi' ja' sigam bay magpiknik bo' da magkakan na pag magkakan ja' sigam, iya pene' uk kabog tabigi' sabab hangkan pene' uk kabog tabigi' mehe.

Pagmangan ja' sigam pagkakan kabog tabigi' pa'it sa' na iya mangan. Na h'ling belle' "Daa ka'u nsa' mangan say noho' ka'u lagak."

Sa' ba baya' kabog. Uk kabog nsa' iya mangan. Pag h'ling na nsa' iya mangan b'nsi na si belle'.

Pag b'nsi belle', si kabog b'nsi du sab. Na magbono' na sigam. Pag sigam magbono' na sa' kaatu kabog salik-salik kabog.

Pag anu iya hi' du bay kaanuhan na matay kabog.

Pag matay kabog kiyakan uk belle'. Na hangkan butti' kabog bang llaw nsa' sigam paluwas. Tiyawan na kabog batan siyowet sigam bang talaman uk kabog.

Na iyu bay poon da bay magbanta sababan buwa' kayu masakalang buttihi' magbanta na sigam.

ANG KUWENTO TUNGKOL SA AGILA AT KABAG NA
NANGANGAIN NG PRUTAS

Minsan ay napagkayarian ng agila at ng iba pang mga ibon na magpiknik. Pagkarating nila sa pagpipiknikan, sila ay kumain. Nang maiannyay na ang mga pagkain sinabi ng kabag na pipiliin niya ang prutas na kaniyang kakanin. Ang "tabigi" ang kaniyang napila sapagka't ito ay malaki.

"Sino'ng nag-utos sa iyo na maging matakaw?" tanong ng agila. Napaitan siya nang matikman niya ang prutas kaya't ayaw niya itong kanin. Nang sabihin niyang ayaw niya itong kanin, nagalit sa kaniya ang agila. Nagalit din ang kabag at nag-away sila hanggang sa hindi na halos maikampay ng kabag ang kaniyang pakpak dahil sa nagkabali-bali na ang mga ito.

At namatay siya pagkatapos. Nang siya ay mamatay, kinain siya ng agila. Ito ang dahilan kung bakit hindi lumalabas ang mga kabag kung araw. Natatakot silang dagitin at silain ng agila.

Ito ang pinagmulan ng kanilang pagiging magkaaway - ang bungangkahoy sa puno. Hanggang ngayon ay nanatili pa rin silang magkaaway.

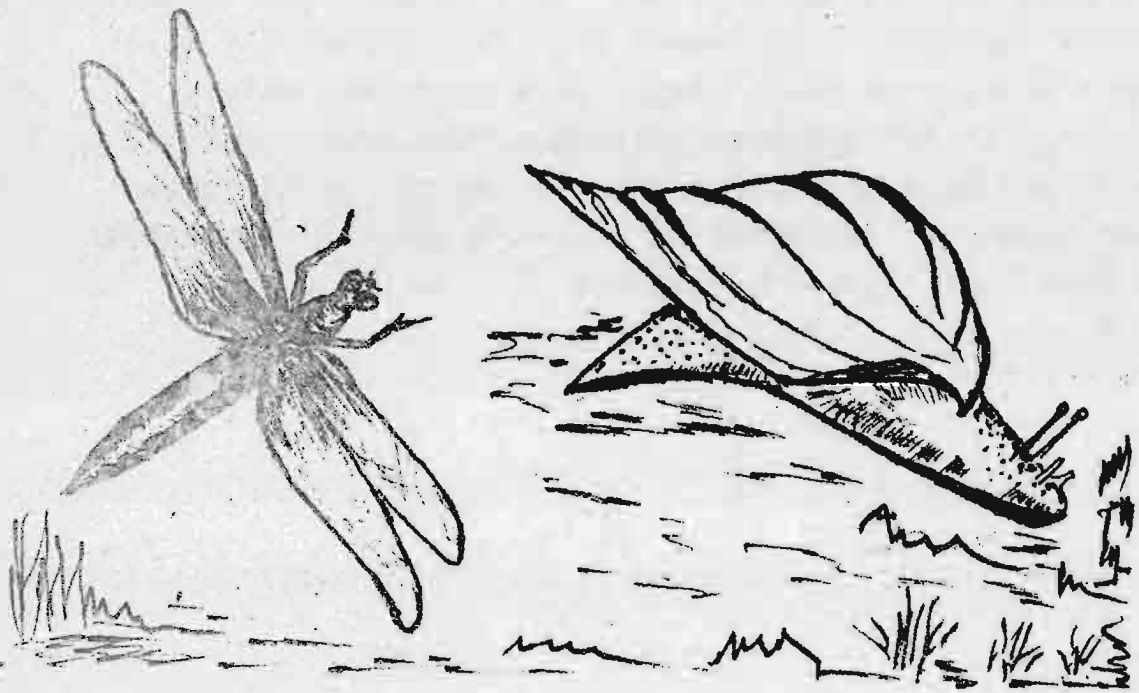
DELAT-DELAT MAKA SAMPEROT

Niya' bay dako' massa delat-delat maka samperot bay kapog bagay. Uy bagay tōōd sigam. Bang niya' pal'ngnganan da, magbe'-be' ja' sigam. Jadi niya' bay dako' kalamihan bay sigam ta panggil sika duwa.

Na me' du sab sigam pag llaw. Pag anu magpakaypakay na sigam magbadju' na sigam batan me' na sigam suga' iya badju' da uy ayad sa' na ma samperot badju' na taga pahap kambot.

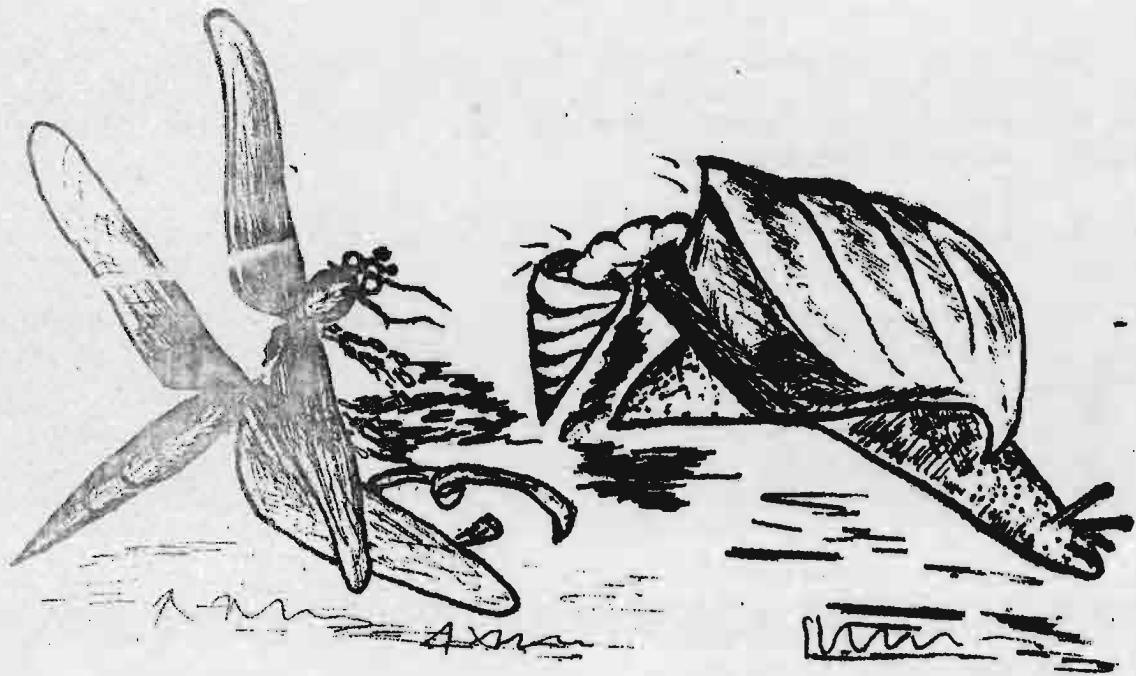
Pag anu salah'i' mugti na h'ling samperot, "Uy kalandu' hogot kambot tu ma aku katop du ma aku" h'ling na man delat-delat.

H'ling delat-delat sab "Uy" uk na, "aho' bagay lingkatan tōōd" Suga' kuwan samperot hiyogot li' uk na kambot na. Kalokahan li' hiyogot li' uk na pabaik.

Jadi pagt'nda' delat-delat bay siyongan uk si samperot kambot na. Mugti h'lling delat-delat, "Uy samperot, sarang na ko' iyu, hogot na sabab bang hogot kalandu' kambot nu sa' ayad uk manga nganapas." Suga' si samperot sa' magparuli amu-amu siyongan uk na kambot na. Jadi pag sangat maka sangat hiyogot uk na hi' hopo' duwa baran na, matay.

Pag hi' ja' matay na magsusa na iya delat-delat. Nangis ja' na sabab hi' na matay bagay na. Jadi kuwan delat-delat sab pag puwas na hangat nangis hi' bay kabaan. Pag baan na hi' hopo' duwa kuwit na. Na hi' du matay.

ANG TUTUBI AT ANG SUSO

Ang tutubi at ang suso ay matalik na magkaibigan. Kung saan pumunta ang isa, kasunod din ang isa. Minsan ay kapuwa sila naanyayahan sa isang pagdiriwang. Napagkayarian nilang pumunta noong maliwanag pa.

At sila'y lumakad na. Suot nila ang kanilang pinakamagagandang damit. May sinturon pa ang damit ng tutubi.

"O, tama ba ang higpit ng aking sinturon?" tanong niya. Pero, para namang hindi sa palagay niya kaya't hinigpitan pa uli niya.

"Tama na iyan. Hindi na magiging mabuti kung masyadong mahigpit, mamamatay ka sapagka't hindi ka makakahinga", paliwanag ng suso. Subali't lalo pang hinigpitan ito ng tutubi kaya't naputol ang baywang niya at siya ay namatay.

Malungkot na malungkot ang suso. Umiyak siya sapagka't namatay ang kaniyang pinakamatalik na kaibigan. Pagkaiyak, napabahin siya at humiwalay ang kaniyang katawan sa kaniyang bahay at namatay rin siya.

ETEK MAGIKLUGAN BULAWAN

Niya' aa bay magh'nda magh'lla landu' bay ayad sukud sigam. Jadi kuwan sigam maglakibini taga ipatan sigam etek. Jadi kuwan etek da d'nda llaw-llaw piyakan uk da ihi' na ganti' anak da. Jadi pag anu kuwan etek da ganta' t'ggōl singka t'ggōl na na magiklug na. Pag magiklug iya iklug na bulawan. Llaw-llaw padang'llaw lullun bulawan ja' iya iklug etek da. Iya t'nda' kakaayad etek hi' sab maka h'lling na sigam "Etek tu" uk na "Itu na mo sukud ta magkadayahan."

Jadi kuwan sigam iyan magh'nda magh'lla ay ay kabayaan da iklug bulawan ja' na hi' man da magb'lli ihi' na ganti' sin da. Jadi iya sigam sali' ayad ja' na palassahan da.

Pag anu niya' bay dako' llaw h'lling h'lla na man h'nda na, "Uy la bidda' na bay kahap sukud ta tu sa' na magdohong etek ta tu llaw-llaw magiklugan ja' na bulawan

suga'" uk na ma h'nda na "Suga' ayad labi" uk na ma h'nda na "pad ta" uk na "ngagad iya man llaw-llaw magiklug gam na" uk na "b'kka' tana b'ttong na bo' tak'llo' ta iklug na sikamemon bo'" uk na "tatipun ta bo' katauhan ta maka talassa tana dayata pad ta sa' li' toa."

Na jadi sali' kanumanan du sab iya h'nda na mapikilan h'lla na batan dibla' bang bikka' tak'llo' mugti iklug na sikamemon bo' bang iyagadan llaw-llaw t'ggōl. Jadi pag anu mugti na k'llo' etek da bo' siyumbay. Pag bay ja' siyumbay bikka' na uk da pag nda' da na ay ka'u sa' niya' iklug bulawan madimay na. Sali' da maka etek kasehean kuwan nsa' magiklugan bulawan.

Na jadi hi' ja' sayang etek hi', hi' na matay bay siyumbay uk da bo' sa' du bay niya' iklug bulawan madimay b'ttong na pag b'kka' da. Na bo' da magsusun mehe li' man bud iya ehe susun da sabab gam li' sa' bay sumbay da niya' li' maiklugan bulawan.

Na jadi iyahi' du bay taha'-taha' daya da pag bay ja'
sumbay uk da magkamiskin na sigam. Tahan da h'ling
"B'nnal, b'nnal bang kita kalandu' lagak nsa' kita kiyulan
uk tuhan magkadayahan gam peen magkamiskin kita. Hangkan
bang kita lagak sa' du aya minsan du kita lungay dayata
inut ta magkamiskin."

ANG PATONG NANGINGITLOG NG GINTO

May isang pag-asawahang may magandang suwerte. Mapalad sila sa pagkakaroon ng isang pato na nangingitlog ng ginto. Araw-araw ay umiitlog ng ginto ang kanilang pato. Ito'y kahanga-hangang pato at kapwa ang mag-asawa'y nagkaisa na sila ay talagang masuwerte. Nabibili ng mag-asawa ang anumang naisin nila sa pamamagitan ng mga itlog na ginto. Ang kanilang buhay ay talagang mabuhi.

Isang araw sinabi ng lalaki sa kaniyang asawa, "Aking asawa, ang ating suwerte ay napakalaki. Itong ating patong ito ay umiitlog ng ginto araw-araw. Pero sa palagay mo kaya ay mas mainam kung ito ay mangingitlog ng marami nang minsanan. Sa gayon, kung mapapasaatin ang lahat ng kaniyang gintong itlog, mapagsasama-sama natin ang lahat nating kayamanan bago tayo tumanda at manghina."

Sumangayon naman ang babae sa kaniyang asawa na mas mainam ngang mapasakanila ang itlog nang minsanan. Naisip ng lalaki na kung mabubuksan niya ang tiyan ng kanilang pato, makukuha nilang lahat ang mga gintong itlog. Kaya't kinuha niya ang pato at kinatay ito upang makita ang lahat ng itlog na nasa loob ng tiyan nito. Pero naku! Nang mahiwa na niya at mabuksan ang tiyan nito, wala itong pagkakaiba sa tiyan ng karaniwang pato. Walang gintong itlog na nakapaloob sa tiyan ng pato.

pagkakaiba sa tiyan ng karaniwang pato. Walang gintong itlog na nakapaloob sa tiyan ng pato.

At dito natapos ang magandang kapalaran ng mag-asawa. Pinatay nila ang patong nangingitlog ng ginto. Kung hindi sana sila naging gahaman, hanggang ngayon marahil ay mayaman pa rin sila. Ganito talaga kung minsan, kung tayo ay masyadong gahaman, maaaring mawala ang anumang yamang nasasaatin na at mauwi tayo sa paghihikahos.

KALBAW MAKA DELAT-DELAT

Niya' dako' llaw kalbaw bay m'ndi bay magt'wwa' maka delat-delat mabihing song. "Uy bagay kalbaw, gam du kita maglomba', minsan aku diki'-diki' na," h'ling delat-delat hi' man kalbaw.

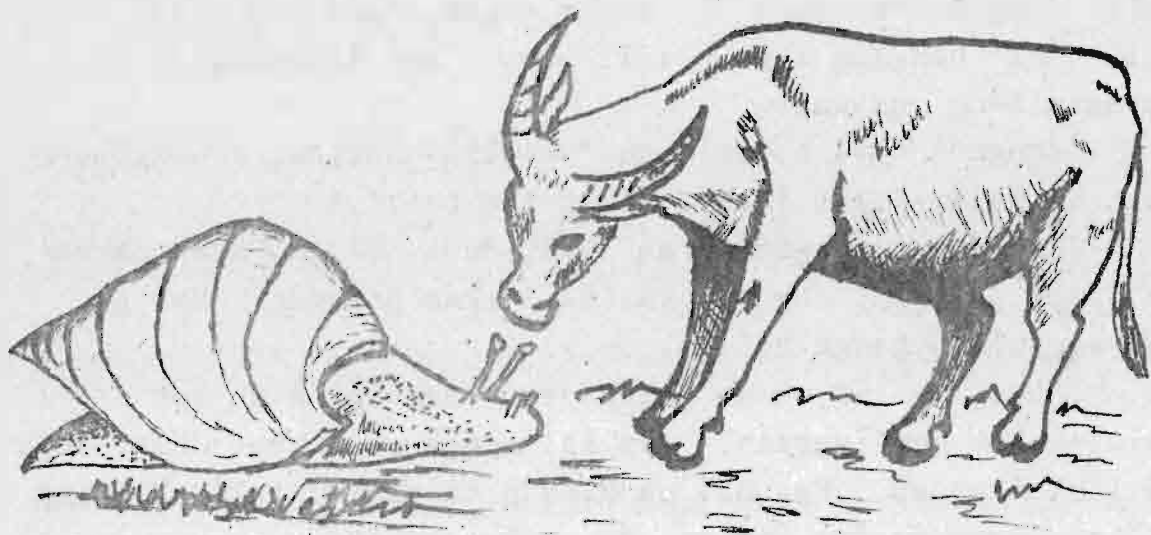
"Uy, uy maisōg tōōd ka'u itu" h'ling kalbaw pa mman delat-delat.

"Uy sa' niya' pag biddaan na diki' maka mehe bang heka pasal uk maglomba'" h'ling delat-delat man kalbaw.

"Maingga man ta nog lomba'?" h'ling kalbaw man delat-delat.

"Nagna' kita man lowasan maka bang ka'u bay talabay ku malengkan diyaōg ka'u suga' bang aku ngalingan man jataan diyaōg sab ka'u." Ihi' na bay pag jangian da.

"Uy" h'ling kalbaw man delat-delat "Dauhu' na ka'u

sabab tuwi na li' aku" iya h'ling kalbaw.

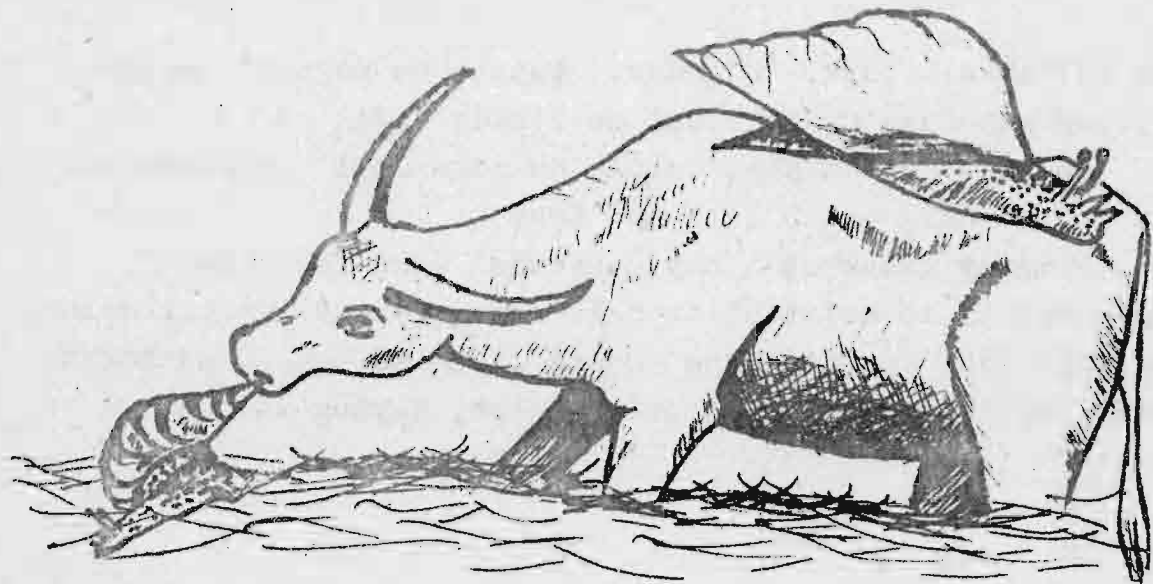
"Uy nsa' aku baya' muwan patawad bang meen ka'u bay diyaog." Piintoman uk na kalbaw sabab nsa' baya' delat-delat bang kalbaw tuwi li' subay sigam magdongan suga' kalbaw hi' hangkan iya tuwi li' sabab iya l'kkas iya paragan bang nunsung.

"Hangkan tuwi na li' aku." h'ling kalbaw, "Subay meen song na delat-delat t'kka bo' ku laa bati'."

Jadi pag anu ngitung na issa, duwa, t'llu, maka nagna' na sigam paragan. Uy, uy kalbaw l'kkas paragan. Sa' na nga lappu' na manga bo' na.

L'ngnganan na uk na delat-delat nambag na du sab delat-delat mandiyataan. "Uy salaingga na l'kkas delat-delat tu l'kkas pahap. Uy, ha' na minsan ta payitu tuwi" h'ling kalbaw "hangkan iya bay man damuwihan ku."

Pagke na hi' nasab h'ling nadauhuan na, paragan nasab

iya pal'kkas pabaik. Pagganta' taabut na paganti' nasab
h'lling majataan uy kalandu' na l'kkas dagan na.

Pag anu sa' na niya' napas na maka nayi' na nuwas na.
Nsa' na ka'usik sabab matay na iya.

Pamatay kabakkatan bay maglomba' maka delat-delat.
Nsa' tapikil na delat-delat heka ndang bay na iya pigkusihan.
Ga'i iya sehe' na maglomba' ndang niya' na ngagad mankokan
song. Na jadi bay kadaōg delat-delat, diyaōg kalbaw.

ANG KALABAW AT ANG SUSO

Isang araw, nagtungo ang kalabaw sa ilog upang maligo. Sa hangganan ng ilog ay nasalubong niya ang suso, "kaibigang kalabaw, magpatulinan tayo, kahi't na aku ay maliit," ang hamon ng suso sa kalabaw.

"Aba, aba, masyado namang malakas ang iyong loob," wika naman ng kalabaw sa suso.

"Palagay ko naman ay wala tayong di pagkakasunduan anuman ang gawin nating paraan ng paligsahan", sabi ng suso.

"Saan naman ang hangganan ng ating patulinan?" tanong ng kalabaw sa suso.

"Panabay tayong magsisimula at kung ako ay malampanan mo, talo ako. Pero pag tinawag mo ako at ako ay tumugon mula sa ilog sa kung saan ang agos ay pasalunga, ikaw naman ang talo. At ganoon nga ang kanilang naging kasunduan."

"O, sige", wika ng kalabaw sa suso, "Mauna ka na at matutulog muna ako."

"Ikaw rin, ayokong magkaroon ka ng dahilan kung ikaw ay matalo," paalaala ng suso (pagka't ayaw niyang matulog

ang kalabaw). "Magsasabay tayo pero sa dahilang mabilis ako pag pasalunga sa agos, matutulog muna ako pagka't tiyak na gising na ako pagdating ng suso.

"Isa, dalawa, tatlo at nagsimula na silang tumakbo. Masyadong matulin ang kalabaw kaya't lumabas ang mga bula sa kaniyang bibig. Tinawag niya ang suso at ito ay sumagot mula sa ilog na kung saan ang agos ng tubig ay pasalunga.

"Aba, ano't napakabilis ng suso? Nakatulog marahil ako," sabi niya sa sarili. At siya'y tumakbong muli pasalunga sa agos. Nang makalayo na siya nang kaunti, tinawag niyang muli ang suso. Sumagot ang suso nguni't ibang suso ang sumagot pagka't lingid sa kaniyang kaalaman, maraming suso sa ilog.

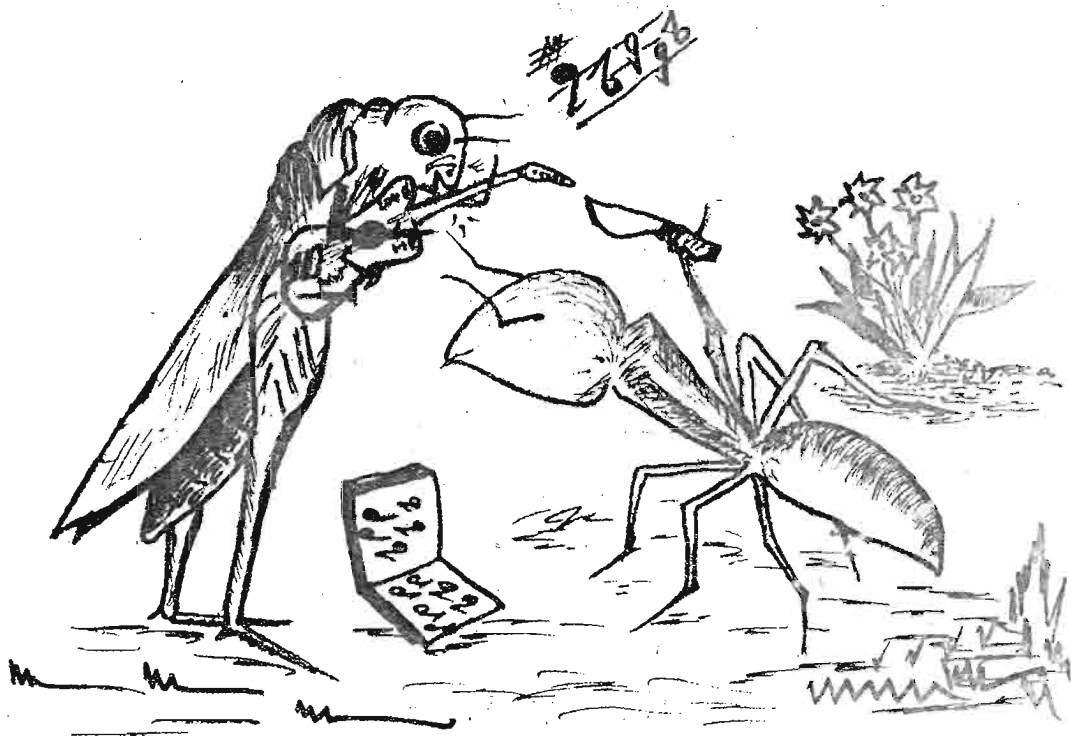
"A, talagang mabilis siyang tumakbo." Pamaya-maya pa'y nangapos ang kaniyang hininga, nanigas ang kaniyang mga binti. Hindi na siya nakakilos pagka't siya ay patay na. Natalo ang kalabaw. Nanalo naman ang suso. Di alam ng kalabaw na bago sila nagsimula ng kanilang paligsahan ay may iba pang suso sa ilog kaya't nang tumawag siya, sila ang sumagot.

DUPLAK MAKA MAMANG

Niya' bay dako' massa duplak maka mamang bay magbagay. Jadi iya duplak duwal magkuwi-kuwi. Iya pakuwi-kuwihan na maggitar. Llaw padang'llaw madeyo' luma' na ningko'-ningko' nganggitar.

Maka iya duplak nsa' baya' maghuna, magtanōm pay. Suga' akkal na bang giyōtas na mugti padagan luma' bagay na mamang ngamu' kiyakan. Jadi paglasso ja' iya. Iya hi' ja' hinang na llaw padang'llaw duwal ningko'-ningko' deyo' luma' na, maggitar, magkalang ga' ihan maghinang patanōm ja' ngalung. Batan niya' du howat na minsan iya nsa' maghinang kakakan du iya luma' bagay na.

Suga' bo' mamang hutu. Llaw-llaw padimay kabbun na maghinang, maghuna, magtanōm-tanōm. Iya tiyanōm uk na dauhu' gandum. Pag gandum na magtagna' ja' na tomo' tiyanōman nasab uk na saging. Pag magmukay na saging na,

tiyanōman nasab uk na pay maka manga utah-utanan, manga utan batung, iskuwas, ubi, kamatis.

Jadi pagubus na ja' bay nanōm liyanu'an nasab uk na manga bihingan huma na manga pagal huma na piyayad na uk na kuwan. Pantok na magabuk giyanti'an uk na bo' pagon sabab bo' sa' niya' makasōd padimay huma na. Suga' iya akkal duplak diyōm mamang maghinang iya, iya ningko'-ningko' ja' nganggitar, ngalang-ngalang.

Pag taabut ja' huma si mamang manga pay na kitoman na hi' na tiyawwu' uk na madimay bodiga. Suga' iya akkal duplak sab hi' nasab pahi' pa luma' bagay na mamang ngamu' takakan na.

Pag t'kka na pahi' luma' bagay na mamang, "Uy! bagay ku mamang, kaasean nu li' aku buwanan nu li' aku kiyakan. Sa' tōōd niya' kiyakan ku, sa' bay na niya' huma ku."

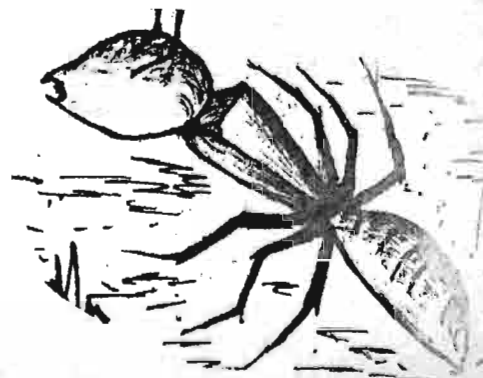
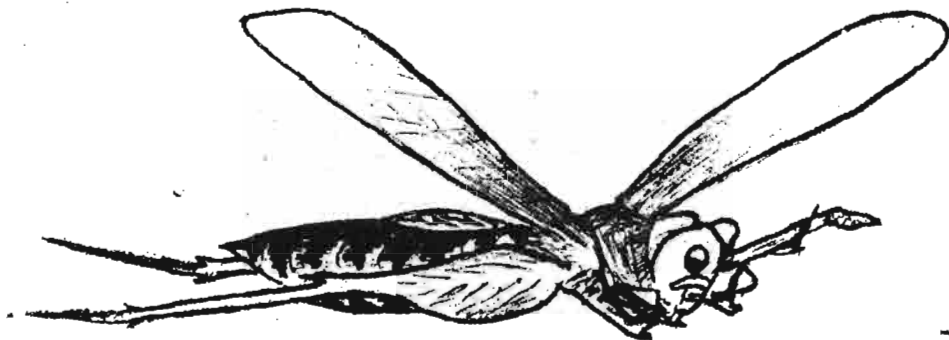
Mugti h'lling, h'lling mamang paman duplak, "Aho' aho' bagay ku duplak, kaase'-ase' ka'u nsa' niya' bay huma nu.

Suga' niya' tiyaw ku maka'u." H'ling mamang ma duplak,
"Bang" uk na "waktu maghuma, ka'u ay hinang nu?"

"Iya hinang ku, magkuwi-kuwihan aku gitar ku ngalang-
ngalang madeyo' luma'."

H'ling mamang, "Uy aho' kalangan nu ayad du sab bay
kalangan nu. Mabuttihi' tahinang nu du kiyakan nu" h'ling
mamang man duplak.

Na sa' na du sab ba h'ling duplak. Sali' ka'iya'iyaan
na. Na itu pamintang makita aa lungkoyan sa' niya' kakan na.

ANG BALANG AT ANG LANGGAM

May magkaibigang balang at langgam. Ang balang ay mahilig maglaro. Mahusay rin siyang umawit at maggitara. Araw-araw, nauupo siya sa isang lugar sa silong ng bahay at umaawit at naggigitara.

Ayaw niyang magtanim ng palay. Pag nagugutom siya, pumupunta siya sa kaniyang kaibigang langgam at nanghihingi ng pagkain. Sa tuwi-tuwina'y, nakaupo lamang siya, umaawit at naggigitara. Ganito siya kaambisyoso.

Araw-araw, madaling araw pa lang pumupunta na ang langgam sa kaniyang bukid at nagtatrabaho. Iba't-ibang uri ng halaman ang kaniyang itinanim. Saging ang una niyang itinanim. Nagtanim rin siya ng iba't-ibang uri ng binhi, sitaw, patani at kalabasa, ubi at kamatis.

Pag nakapagtanim, inaalisan niya ng mga damo ang paligid ng mga tanim. Iniayos niya ang bakod upang walang makapasok. Nguni't ang balang ay nakaupo lang, umaawit at naggigitara.

Nang sumapit ang anihan, inani na ng langgam ang kaniyang itinanim at inilagay sa kamalig. Sapagka't walang pagkain ang balang, nagmaka-awa siya sa kaniyang kaibigang

langgam na bigyan siya ng pagkain.

"Kaibigang langgam, maawa ka naman sa aking bigyan ako ng pagkain. Talagang wala akong makain. Wala akong ani," wika ng balang sa langgam.

"Oo, kaibigang balang, kaawa-awa ka naman dahil sa wala kang ani," sabi ng langgam sa balang. "Matanong nga kita? Noon bang taniman ay ano'ng pinaggagawa mo?" tanong ng langgam.

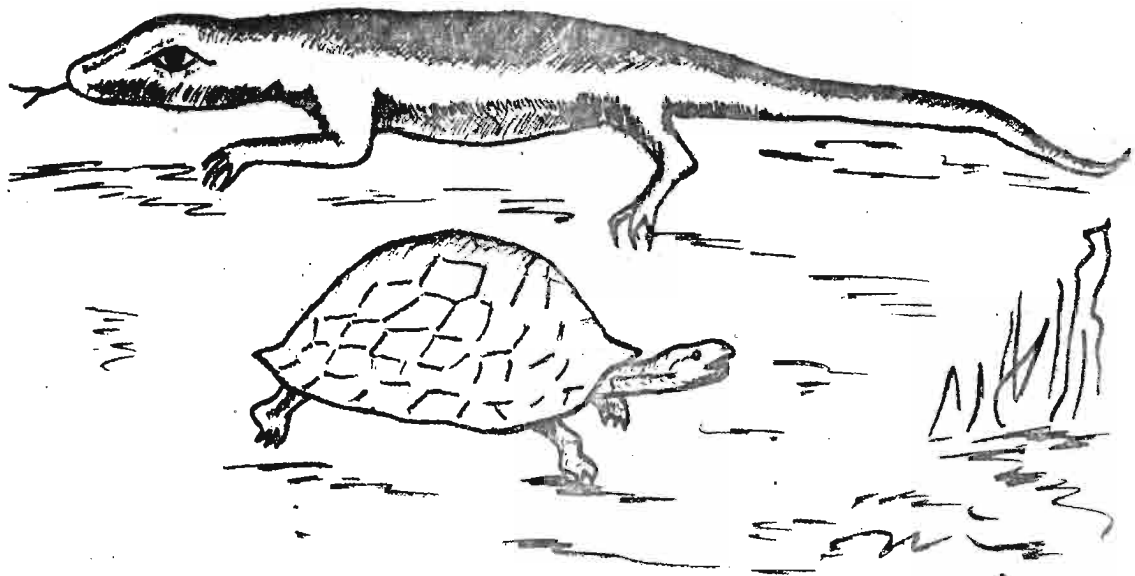
"Oo, at magaganda ang iyong mga inaawit. Siguro naman puwede mo nang gawing pagkain ang mga iyon ngayon", ang may halong pang-uuyam na wika ng langgam sa balang. Ang taong tamad ay hindi agad naghahanda ng pagkaing kailangan sa hinaharap.

BIBANG MAKA BIYOO

Niya' bay dako' llaw bay magt'wwa' biyoo maka bibang. Mugti h'lling bibang la'us na t'tto, "Ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha, kalandu' sab ka'u lallay, m'ngngan makakuwit nu, magsoplak-soplak. Suga' sali' tuwas nda' suga' l'mmi'-l'mmi' sab, sali' kakōgkōg l'ngngan nu, kat'tto-t'tto ka'u tu."

Iya sambung biyoo sab h'lling na, "Mare' ta lupa dagbōs nda' maka lallay l'ngngan ku," maka h'lling biyoo "suga' ngatu sab aku maglomba maka ka'u." Suga' pag sambung biyoo, hinang ja' uk na pat'ttohan uk bibang.

Jadi pag magjawab ja' sigam, hi' t'nda' kuting taunan hi' maka take na sigam magjawab. Jadi pag hi' ja' kuting taunan hi' pa mman da, biyaan uk bibang iya pagjawaban da. Mugti kuting taunan h'lling "Daa na kaam magjawab suga' maglomba na kaam." iya h'lling kuting taunan.

Jadi iya kuting taunan iya magpalomba' sigam. Jadi magtog na sigam. Mugti na h'lling kuting taunan "Pa man da jaga kaam? Sigi hasil na, issa, duwa, na.."

Uy iya bibang l'kkas paragan sabab pasu' llaw sa' kaluudan suga' higbunan. Jadi pag ta ja' dagan na liyamman na iya bibang makapanno'-panno' na baran na uk higbun.

Pag anu h'lling bibang, "Uy lamma na tōōd aku. Tuwi-tuwi na li' aku dai'-dai' maytu, ta li' du iya bay tamban uk ku maka minsan aku bay katuwi pag labay na tasayu ku du, sa' du iya kalomba' l'kkas du aku man na."

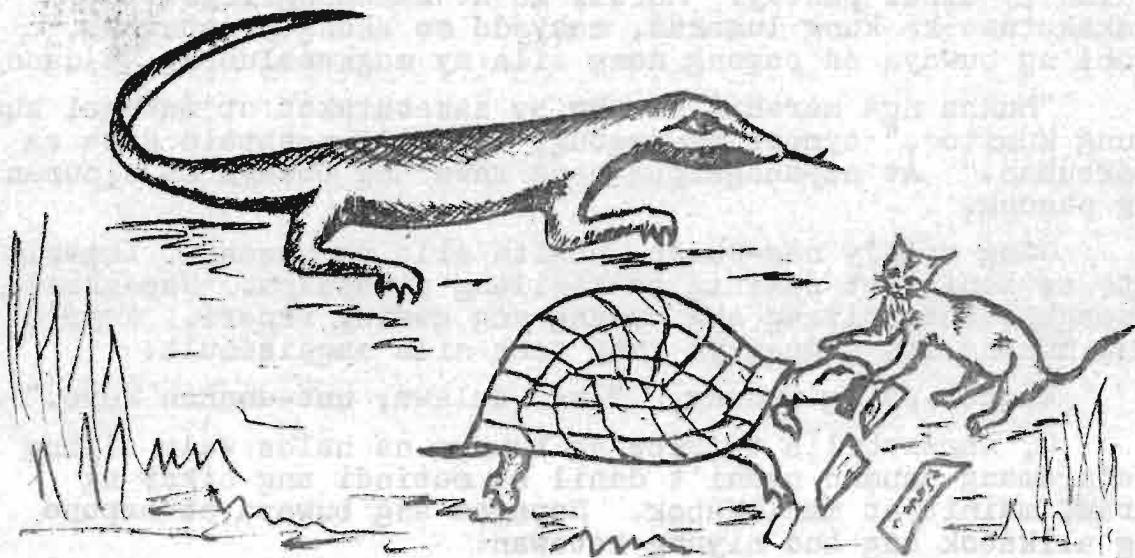
Pag sa' t'ggōl iya bibang hi' na katuwi. Pag hi' ja' katuwi palabay na biyoo diyōm bibang hi' tuwi. Jadi biyoo painutnut na palabay pakanus-kanus ja' na bo' bibang hi' nsa' bay kabati' maka iya biyoo nsa' na magdohong-dohong m'ngngan ja' na ngandongan sampay na t'kka patong dahopo'.

Jadi iya bibang mena' kabati' kohap na maka h'lling

bibang, "Uy, nsa' li' niya' uk na biyoo maytu. Pahi' li' aku nda' ku li'" uk na "limpa' na bo' kata'uhan ku bang hi' na palabay atawa nsa' li'." Jadi pag nda' bibang niya' na limpa' biyoo bay palabay na. Jadi mehe uk bibang adjaip bang painay sa' bay tasayu na palabay man bihing na.

Na jadi pag sayu na hi' ja' biyoo palabay mugti pabutikas patukbung ngabut lubid mandam biya' song. Sabab ihi' ungodan na, pag'nda' na t'ggōl biyoo bay t'kka hi' na may ngagad-ngagadan iya. Pag hi' ja' sigam mayhi' kaduwa iya bibang maka biyoo mugti na h'lling kuting taunan, "Uy, uy, tu sin daōgan nu biyoo. Tahan bibang h'lling ndaōg bang kita bay parohong maglomba' ndaōg-diyaōg kita.

Istori tu pamintag makita bang kita maghinang dai' daian maumu nsa' ubus suga' bang palahan-palahan ay ay ja' hinang magkajatuhan.

ANG BUWAYA AT ANG PAGONG

"Ha, ha, ha, ha, ha, ha, ikaw ay mabagal at ang iyong balat ay hindi pantay. Marumi ka at makapangririmarim, nakakatuwa ka kung lumakad, masyado mo akong pinatatawa," sabi ng buwaya sa pagong nang sila ay magkasalubong sa daan.

"Mukha nga marahil na ako ay nakatatakot at mabagal kung kung kumilos," sambot ng pagong, "nguni't matatalo kita sa takbuan." At napahagalpak nang tawa ang buwaya sa tinuran ng pagong.

Nang sila'y nag-uusap, nakita sila ng musang. Lumapit ito sa kanila at nakinig sa kanilang pinapaksa. Napagkaisa Napagkaisahan nilang ang musang ang gawing reperi. Kaya't ang musang ang nagpasiya kung saan sila magsisimula.

Sinabi pa ng musang, "Isa, dalawa, una-unahan kayo."

O, napakabilis tumakbo ng buwaya na halos wala siyang nadaramang anuman nguni't dahil sa matindi ang sikat ng araw, mainit at maalikabok. Napagod ang buwaya at napuno ng alikabok ang buo niyang katawan.

Sinabi ng buwaya, "Naku, ako'y pagod na pagod. Matutulog muna ako ritong sumandali. Isa pa, malayung

malayo na ako kay pagong. Kukuha ako ng kapirasong pamalo upang ihampas sa likod ng mabagal na pagong na iyon pagdating namin sa aming hanggahan. Mas lalong mabuti kung ako'y malalampasan niya sapagka't mabilis naman ako at madali ko siyang maaabutan."

Hindi pa nalalalaunan ay nalampasan ng pagong ang buwaya na tulog na tulog. Maingat siyang dumaan sa tabi nito upang hindi ito magising. Isang saglit man ay di siya himinto.

Hapon na ng magising ang buwaya "Naku, wala pa si pagong" wika niya. "Titingaan ko kung may mga bakas sa daan. Kung mayroon, nangangahulugang dumaan na siya," sabi ng buwaya. At nagulat siya sapagka't may mga bakas na nagpapatunay na dumaan na ito.

Mabilis na tumakbo ang buwaya patungo sa ilog na kung saan may lubid.. Naroon na nga ang pagong. Matagal na siyang naghihintay doon sa kaniya. "Narito ang perang napanalunan mo," wika ng musang sa pagong. Saka lamang napagtanto ng buwaya na kapag tumigil ka sa pagtakbo, matatalo ka sa labanan.

Ang kuwentong ito ay nagbibigay-aral sa mga mabibilis gumawa nguni't pahintu-hinto. Hindi nakatatapos agad. Nguni't ang mabagal gumawa na siyang patuloy sa paggawa at di humihinto ay siyang kapagdaka'y nakatatapos.